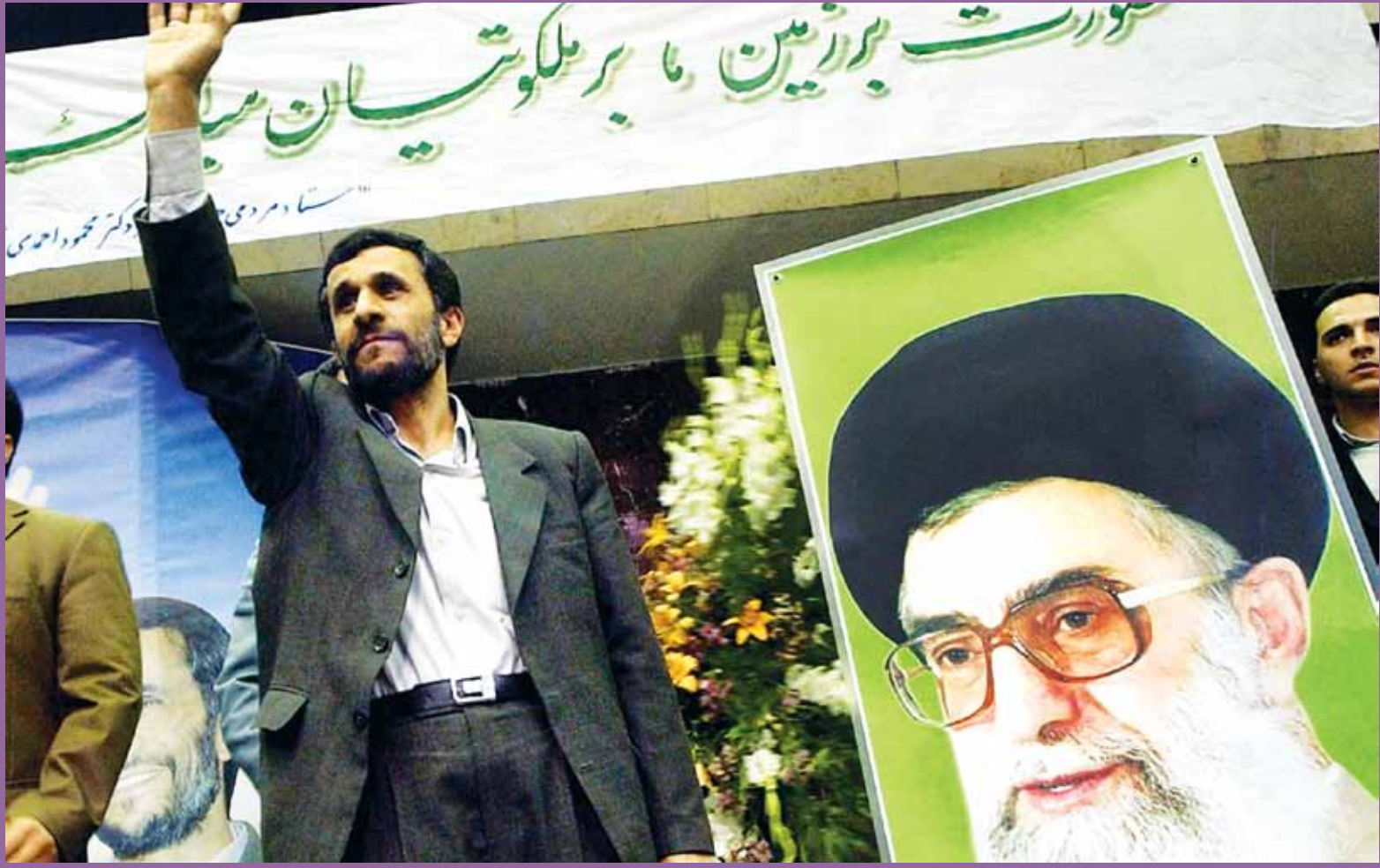

Kapak Konusu

İRAN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

İster Reformcular yüzde 80 oyla kazansın, isterse Muhafazakâr adaylar ipi göğüslesin, İran'ın sınıfsal yapısının ürünü olan rejimin niteliğinde köklü değişiklikler yaşanmadı. Bu sefer de farklı olması için bir neden yok.

İnceleme

Dr. Atay AKDEVELİOĞLU

A.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü
akdeveli@politics.ankara.edu.tr

İRAN'DA 10. DÖNEM CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ VE ÖNEMİ

The 10th Term Presidency Election in Iran and its Significance

Abstract

Iran's June 2009 elections are thought by many to be the most significant elections in Iran's history. However, such analyses overlook the relationship between the class structure and the political facts of Iranian society. Moreover, those who defend such arguments, do not seem to be able to analyze the current state of international structure comprehensively. Considering local and structural dynamics, it can be claimed that the 2009 elections will be the least significant elections of post-revolution Iranian history.

Şimdiye kadar gerçekleşen seçimlerin sonucu ne olursa olsun; ister Reformcular yüzde 80 oyla kazansın, isterse Muhafazakâr adaylar ipi göğüslesin, İran'ın sınıfsal yapısının ürünü olan rejimin niteliğinde köklü değişiklikler yaşanmamıştır. Bu sefer de farklı olması için hiçbir neden yoktur.

Giriş

Büyük olasılıkla Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın kazanacağı Haziran 2009 seçimi, diğer tüm İran seçim süreçleri gibi dünyada yakından izleniyor. Bu seçimin, otuzuncu yılını dolduran İran rejiminin iç ve dış politikalarında hangi değişikliklere gebe olduğu, medyada yorum yapan uzmanlarca tartışılıyor. Görüşler farklı olsa da genel kanı, son otuz yılın en önemli seçiminin bu sefer gerçekleşeceği ve İran'ın bir yol ayrımında olduğu. "Son otuz yılın en önemli seçimi" ifadesi, Türkiye'deki yorumcularca da dile getirilen bir mottoya dönüşmek üzere. İfadeyi mottolaştıran uzmanlar, bu iddialarını üç önemli unsurla destekliyorlar.

Öne sürülen ilk dayanak, İran rejiminin ülke içinde demokratikleşme ve insan hakları kavramları merkezinde bir dönüşüm içerisinde olduğudur. Rejimin niteliğindeki bu değişimin ne yönde ve ne hızda devam edeceğinin belirlenmesinde yeni cumhurbaşkanının rolünün belirleyici olacağı aşikârdır. Dolayısıyla, Muhafazakâr kanadın temsilcisi olarak görülen şimdiki Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ile Reformcu kanadın temsilcisi olarak görülen son Başbakan Musevi arasındaki bu yarışla sadece bir lider seçilmeyecek; rejimin yeni rengi de belirlenecektir.

Dikkat edilmesi gereken nokta, bu dayanak üzerine tartışılan konunun, rejimin yeni bir renk alıp almayacağı değil; Ahmedinejad ile Musevi'den hangisinin "uluslararası toplum"ca kabul edilebilir bir yeni rejim inşasında daha etkili olabileceğidir. Yorumcuların bir kısmı, şu ana kadarki icraatına rağmen ancak bir Muhafazakârın ülkede reform yapabilecek imkâna sahip olabileceği yargısıyla, Ahmedinejad'ın rejimi reforme edebilecek en uygun aday olduğunu düşünürken; diğer yorumcular, Hatemi'nin kendisi lehine adaylıktan çekildiği Musevi'nin reformist anlayışın temsilcisi olması nedeniyle, bu role daha uygun olduğunu düşünmektedir.

İkinci dayanak, İran'ın nükleer programı nedeniyle zirveye ulaşan ABD-İran gerginliğinin her an bir sıcak çatışmaya dönüşme olasılığıdır. Bu olasılığın hayata geçip geçmeyeceğini, yeni cumhurbaşkanının tavrı belirleyecektir. Yorumcuları ikiye ayıran konu, "uluslararası toplum"u tatmin etmenin ilk şartı olarak görülen uranyum zenginleştirme çalışmalarını durdurmanın siyasi faturasını hangi adayın göğüsleyebileceğidir. Genel kanı, Ahmedinejad'ın bu konuda daha rahat davranabileceğidir.

Öne sürülen son dayanak ise, "uluslararası toplum"ca terör üreten bataklıklar olarak görülen Irak'ın ve Afganistan'ın istikrara kavuşmasında İran'ın politikalarının belirleyici olacağıdır. Ayrıca, aynı belirleyiciliğin, Lübnan ve Filistin sorunları için de geçerli olduğudur. Dolayısıyla, yeni cumhurbaşkanının kim olacağı, söz konusu ülkelerde ve genelde tüm Ortadoğu'da kaos mu yoksa istikrarın mı kazanacağı sorusunun cevabını da verecektir. Genel kanı, istikrarın yolunun Musevi'den geçtiğidir.

Öncelikle rejimin niteliğini, ardından nükleer krizi ve nihayetinde de Ortadoğu'da istikrarı belirleyecek olan onuncu cumhurbaşkanlığı seçimini, son otuz yılın en önemli seçimi olarak adlandırmak, yukarıdaki dayanaklar göz önüne alınırsa makul görünmektedir.

Makul olmayan ise, tabandan tavana hareketlerin görüldüğü İran'ın, bu yönüyle Ortadoğu'nun biricik ülkesi olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesidir. Bunun anlamı, İran'ın sınıfsal yapısında önemli değişiklikler olmadan, rejimin niteliğinde de önemli değişikliklerin olamayacağıdır. Rejimin niteliği elbette zamanla değişir ama bunun sınırlarını belirleyen unsur, cumhurbaşkanının kim olduğu değil, ülkenin sınıfsal yapısıdır. Bu yapı, 1979'da ortaya çıkmış; 1989'da bir değişime uğramış ve hemen hemen başka bir değişik-

Kapak Konusu

Son Başbakan Musevi ve eski Cumhurbaşkanı Hatemi'nin temsil ettiği Reformcu kanadın İran'daki sınıfsal temelleri halen zayıf.

liğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Bu nedenle, 1989'dan beri Muhafazakâr-Reformcu oylaması, her seçimde değişik isimlerde somutlaşmış ama yarışın niteliği hep aynı kalmıştır. 2009'un somutlaşmış hali, Ahmedinejad-Musevi rekabetidir. Bundan da önemlisi, şimdiye kadar gerçekleşen seçimlerin sonucu ne olursa olsun; ister Reformcular yüzde 80 oyla kazansın, isterse Muhafazakâr adaylar ipi göğüslesin, İran'ın sınıfsal yapısının ürünü olan rejimin niteliğinde köklü değişiklikler yaşanmamıştır. Bu sefer de farklı olması için hiçbir neden yoktur. Yukarıda kısaca değindiğim üç unsurun yanın-

da dile getirilen iki temel dış unsurdan biri olan nükleer krizde, İran'ın politikasından ziyade ABD'nin ve Rusya'nın politikası belirleyici olduğundan, Ahmedinejad'ın veya Musevi'nin seçilmesinin fazla bir önemi yoktur.

Benzer biçimde, Ortadoğu'nun istikrara kavuşabilmesinde de asıl belirleyici olan ABD-İsrail ikilisinin tutumudur. İran, ikincil role sahiptir. Buna rağmen, seçimin değiştirebileceği tek unsur da budur. Yorumcuların belirttiği gibi, Musevi'nin seçilmesi, bölgesel sorunlarda İran'ın daha tavizkâr bir tutuma girmesine yol açabilir.

Sistemin Muhafazakârlarca kilitlemiş yapısı, aradan geçen 30 yıla rağmen devam etmektedir ve Reformcuların bu kilidi açabilecek yeterli sınıfsal desteği hâlâ oluşmamıştır. Söz konusu sınıfsal taban oluşmadan, sadece uluslararası ortama dayanarak kilidi açmak, tabandan tavana hareketlerin esas olduğu İran'da mümkün değildir.

Bu üç unsurun, seçimlerin sonuçlarından bağımsız belirleyenlere sahip olduğuna dair iddiamı biraz daha temellendirebilmek için söz konusu unsurları sırasıyla açıklamak gerekir.

İran'ın Sınıfsal Yapısı ve Siyasal Yapının Oluşmasına Etkisi

Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin, ülkedeki başat geleneksel üretici sınıf olan Çarşı'nın ekonomideki belirleyici rolünü büyük burjuvaziye devretmesini sağlama amacını güden politikasını etkin biçimde uygulamaya koyduğu 1963 yılı, İran'da devrim sürecinin de başladığı tarihtir. Diğer bir deyişle, İran'ın uluslararası ekonomiye eklenmesine çabalayan Şahlık rejimine karşı, uluslararası kapitalizmin rekabetinden korunmak isteyen geleneksel üretici sınıflar var olma mücadelesine girmişlerdir. ABD-Şah-burjuvazi iktidarına karşı, Çarşı-Şii ulema-lümpen-modern küçük burjuvazi ittifakı kurulmuştur. 1979'da ikinci grup bu çatışmadan zaferle çıktığında, büyük çaplı kamulaştırmalar sonucunda İran'da bir tür devlet kapitalizmi inşa edilmiştir. Tüm ağır sanayi ve finans sektörü devlete ait olduğu gibi; kotalar, gümrük duvarları, kambiyo rejimleri, ucuz krediler ve benzeri yöntemlerle geleneksel üretim biçimleri korunmaya alınmıştır. Devletin petrol dışsatımı sayesinde, en alt gelir seviyesindekilere de dolaylı veya doğrudan transferler yapılabilmektedir. Sonuçta, sermayenin önündeki dolaşım engellerinin kaldırıldığı küreselleşen dünyada İran "kurtarılmış bölge" görünümü kazanmış ve geleneksel üretici sınıfların uluslararası kapitalizmin rekabetinden korunması sağlanmıştır. Bu sistem 30 yıldır hemem hemen hiç değişmeden devam etmektedir.

1989'da Humeyni'nin ölmesine kadar monoblok görüntü veren yönetici elit (genelde Şii ulemanın alt düzey üyeleri), bir Pragmatist olan Hüccet-ül İslam Haşimi Rafsancani'nin Cumhurbaşkanı olmasından sonra Muhafazakârlar ve Pragmatistler olarak ikiye bölünmüştür. Bu bölünmenin

ardında yatan temel neden, Irak'la savaşın yarattığı karaborsanın ve ekonomiye egemen olan devlet mekanizmasındaki yolsuzlukların sayesinde, bir kısım Çarşı üyesi ile bazı bürokratların gayri meşru servet biriktirmiş olmalarıdır. Servet sahiplerinin bir kısmı, varlıklarını sermayeye dönüştürme isteğinde olmuşlardır. Bu nedenle de dış ticaretteki koruyucu politikaların yumuşatılmasını ve özelleştirmelerle finans-ağır sanayi kuruluşlarının kendilerine (ve olası yabancı ortaklarına) devredilmesini talep etmeye başlamışlardır. Ülkenin 8 yıllık savaşın etkilerinden kurtarılması için "imar savaşı" başlatılmasını savunan Rafsancani liderliğindeki bir kısım yönetici elit de, ekonominin yeniden örgütlenmeye ihtiyacı olduğunu savunmaya başlamış ve Pragmatist olarak adlandırılmışlardır. Devrimin tüm kazanımlarının karşısında olan bu isteklere Çarşı önderliğindeki geleneksel sınıflar-gruplar şiddetle karşı çıkmış ve bu doğrultuda devrimin getirilerini savunan Rehber Hamaney liderliğindeki yönetici elite de Muhafazakârlar adı verilmiştir.

1989-97 döneminde Cumhurbaşkanlığı yapan Rafsancani, reorganizasyon konusunda somut ilerleme sağlayamamışsa da, toplumda bir değişim beklentisi yaratmayı başarmıştır. Bunun sonucunda, uluslararası ekonomiye eklenmek isteyen küçük bir grubun dışında, modern küçük burjuvazinin merkezini oluşturduğu geniş halk kitlesi, ekonomik değil ama siyasal ve toplumsal liberalleşmeyi talep etmeye başlamıştır. Özellikle kadınların ve genç erkeklerin ilgisini toplayan bu talepleri dile getiren yeni Cumhurbaşkanı Hatemi liderliğindeki yönetici elit, Pragmatistlerden ayrılmış ve Reformcu adıyla anılmaya başlanmıştır. Pragmatistler ise Reformculara daha yakın durmakla beraber, "pragmatik" bir politika takip etmişlerdir.

Daha çok özgürlük isteyen Reformcuların yukarıda da değindiğimiz gibi yüzde 80 oya ulaşma-

Kapak Konusu

İran'daki olası bir cumhurbaşkanı değişikliğinin rejimin niteliğini değiştirebileceğini de düşünmek doğru bir yaklaşım değil. Çünkü rejimin niteliği büyük ölçüde sınıfsal yapıyla ilişkili.

ları büyük bir siyasal zafer olmuş ama Reformcu hareketin sınıfsal temeli, Muhafazakârlara göre daima daha zayıf kalmıştır. Geleneksel üretim ilişkilerinin devamında ekonomik çıkarını gören “aile reisi” erkekler Muhafazakârların “kemik” oyu olagelmışlerdir. Reformcuların sınıfsal destekçileri ise büyük burjuva olmak isteyen servet sahibi Çarşı üyeleri ile modern küçük burjuvaziden ibarettir ki bunların oranı geleneksel üretici sınıflardan çok daha azdır.

İran'da seçmenin çoğunluğunu, Muhafazakârlara oy veren aile reislerinin beslediği hane halkı oluşturmaktadır. Bunların ise asıl beklentisi, uydu televizyonlarında gördükleri refaha ve hayat bi-

çimine kavuşmaktır. Herhangi bir sınıfsal bilinçleri olmayıp, aslında bir sınıfa da ait değildirler. Dolayısıyla, bu geniş kitlenin siyasal tutumunu popüler olanın peşinden gitmenin ötesinde ifade edebilmek zordur. Diğer yandan, Çarşı ve onun denetimindeki derin devlet ile karşısındaki burjuvazi embriyosu arasındaki sınıfsal çatışma, asıl siyasal analiz konusunu oluşturmalıdır. Reformcu kanadın temel sorunu, yasama ve yürütmeye mutlak biçimde egemen olsalar da sınıfsal destekleri zayıf olduğundan, yargı-muhtelif kolluk güçleri-rehberlik kurumlarının muhalefeti karşısında, iktisadi bölüşüm sisteminde önemli bir değişikliğe gidebilecek gücü kendilerinde görememeleridir. Bu güçsüzlük hissi, popüler seç-

Tahran'ın nükleer santrali için gerekli yakıtı üretmeye başlaması, Rusya'nın planlarında yoktur. İran'ın bu aşamaya geçmesi Rusya'da rahatsızlığa neden olmuş ve Moskova, ikili görüşmelerle İran'ı durduramayacağını anladığı sırada, ABD'deki rejim muhaliflerinin basın toplantısı gerçekleştirerek İran üzerinde ABD baskısı başlamıştır.

menlerinin de zamanla bezginliğe düşmesine ve seçimlerden soğumasına yol açmıştır.

Sistemin Muhafazakârlarca kilitlenmiş yapısı, aradan geçen 30 yıla rağmen devam etmektedir ve Reformcuların bu kilidi açabilecek yeterli sınıfsal desteği hâlâ oluşmamıştır. Söz konusu sınıfsal taban oluşmadan, sadece uluslararası ortama dayanarak kilidi açmak, diğer Ortadoğu ülkelerinin aksine, tabandan tavana hareketlerin esas olduğu İran'da mümkün değildir.

İran'ın Nükleer Politikası ve Krizde Washington-Moskova'nın Rolü

2002'de rejim muhalifi bir grubun ABD'de yaptığı basın toplantısında, Natanz ve Arak tesislerinde Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın bilgisi dâhilinde olmayan nükleer çalışmalar yürütüldüğünü iddia etmesinden bu yana, İran'ın nükleer programı kronikleşmiş bir kriz haline gelmiştir. Gerçi, konunun kronikleşmiş olması bile, ortada bir kriz olmadığını gösterse de dünya medyasının konuya yaklaşımı değişmemiştir. Bu yaklaşıma göre, İran nükleer silah üretme niyetindedir ve Ajans bu durumu engelleyemediği için her an ABD'nin veya İsrail'in bir askerî müdahalesi beklenmelidir.

Oysa durum bu tablodan çok farklıdır. Rejim muhaliflerinin iddialarının aslında buzdağının görünen yüzü olduğu ve İran'ın nükleer programının çok daha ileri düzeyde bulunduğu anlaşılmasına rağmen, Ajans'ın denetçilerinin İran'da yıllardır sürdürdükleri incelemelerin sonucunda, İran'ın nükleer programının barışçıl amaçlar dışına çıktığına dair hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Ajans'ın raporlarına göre İran'ın nükleer programı tümüyle NPT sınırları içindedir ve bu antlaşmanın devletlere tanıdığı hakların ötesine İran hiçbir zaman geçmemiştir. Fakat, "her yaptığını önceden Ajans'a haber verme"

konusunda İran'ın ihmali olduğu açıktır. Bu nedenle de Ajans İran'ın, NPT ve ek protokolleri uyarınca "hatalı" davrandığına ama antlaşmayı "ihlal etmediği"ne karar vermiştir. Bu hatanın, Viyana'da İran'a duyulan güveni sarstığını belirten Ajans, Tahran'dan, kaybettiği güveni yeniden kazanana kadar (ki bu belirsiz bir süredir) nükleer programını askıya almasını istemiştir.

İran ise hatasını kabullenmiş ama Ajans denetçilerinin ülkede istedikleri zaman ve yerde inceleme yapmasına olanak tanıyan ek protokolü henüz yürürlüğe sokmasalar da imzaladıklarını, bu nedenle "güven tazelemek" için beklemelerinin anlamsız olacağını söylemektedir. Buna rağmen Ajans, otuz beş üyeli karar organında yıllar süren tartışmalardan sonra, İran dosyasını BMGK'ye göndermiştir.

Gerek İran'ın nükleer programının "İran'a ait" olduğuna, gerekse Ajans'ın İran dosyasını BMGK'ye göndermesinin ardındaki asıl gücün ABD olduğuna dair görüşler genel kabul görmekteyse de gerçek durum bundan biraz farklıdır; en azından söz konusu görüşler yanlış olmasa da eksiktir.

İran'ın nükleer çalışmaları deneysel düzeyi 1970'lerde aşmıştır. Özellikle Federal Almanya ve ABD kökenli firmaların kazandığı ihaleler sonucunda İran'da nükleer program, başta Buşehr santrali olmak üzere, önemli ilerleme kaydetmişken, 1979 İslam Devrimi ve hemen ardından başlayan İran-İrak Savaşı nedeniyle tüm yabancı firmalar İran'dan çekilmişler; bunun sonucunda da İran'ın nükleer programı tümüyle durmuştur. 1990'ların ilk yarısında ise bu sefer Rusya ve Çin kökenli firmalar, yarım kalan nükleer çalışmaları tamamlamayı üstlenmişler ve bu sayede İran'ın nükleer programı yeniden başlamıştır. Bu nedenle, İran'ın kendisine ait bir programı

Kapak Konusu

olmasından ziyade, İran'da Rusya'nın yürüttüğü bir nükleer programdan bahsetmek daha doğru olacaktır.

Diğer genel kanı olan, "İran'a karşı Ajans'ın tutumunu belirleyen devletin ABD olduğu" görüşünün aksine, bu konuda asıl belirleyici devlet Rusya olmuştur. Aslında, Rusya ile İran arasında adı konulmamış bir ittifak bulunmaktadır. İki devletin genel dış politika çizgisi, bölge dışı büyük güçlerin etkinliğinin sınırlanması yönünde müşterektir. Üstelik, ABD'nin İran'a karşı yürüttüğü "nükleer kampanya" karşısında Tahran'ın en önemli dayanağı da Rusya gibi görünmektedir.

1990'larda hemen hemen tümüyle Rusya'nın yürüttüğü İran'daki nükleer faaliyetler, Rusya'nın İranlılara eğitim vermesi ve temel altyapıyı kurmasının ardından, sadece Rusya'nın bir girişimi olmaktan çıkmaya başlamış ve İranlıların bu programdaki rolü artmaya başlamıştır. Bu durum Rusya'nın öngörmediği bir gelişme olmasa da İran, Rusya'nın planlarının ötesinde bir gelişme göstererek, uranyum cevheri içindeki 235 izotopunun oranını artırarak, santral yakıtı kalitesine dönüştürme işlemini ve santralin atığı olarak ortaya çıkacak plütonyumu (U239 izotopu) depolama imkânlarını kendi başına yapabilecek kapasiteye ulaşmıştır. İran'ın bu kapasiteye ulaşması da Moskova'nın öngörmediği bir gelişme değildir ama Tahran'ın yeni edindiği bu kapasitesini kullanarak, santrali için gerekli yakıtı üretmeye başlaması, Rusya'nın planlarında yoktur. İran'ın bu aşamaya geçmesi Rusya'da rahatsızlığa neden olmuş ve Moskova, ikili görüşmelerle İran'ı durduramayacağını anladığı sırada, ABD'deki rejim muhaliflerinin basın toplantısı gerçekleşerek İran üzerinde ABD baskısı başlamıştır.

Rusya, İran'ı nükleer haklarının bir kısmından vazgeçirerek, kendisine bağımlı olmaya zorlamak için ABD'nin politikasını dolaylı biçimde kullanmaktadır. Rusya için ideal İran, yakıtını Moskova'dan satın alan ve atığını gene Moskova'ya veren İran'dır. Rusya'nın "perde arkası" politikasının başarılı olmaya başladığı görülmektedir; bunun kanıtı da Buşehr yakıt anlaşmasıyla Rusya'nın istediğini büyük ölçüde elde etmesidir. Bu krizde İran pasif bir aktördür. NPT'den kaynaklanan hukuksal haklarının bir

kısmından gönüllü olarak vazgeçerek, Rusya'nın istediği çizgiye gelmeye direnmek dışında bir politikası yoktur. Dolayısıyla, belirleyici olan merkez, Moskova'dır.

İran'ın Ortadoğu Politikası ve Araçları

İran'ın Ortadoğu politikasında 1989 tarihi kırılma noktasıdır. Reformcuların ve Pragmatistlerin, dış politikanın yönetimini Muhafazakârların elinden aldıkları yıl olan 1989, İran için "İkinci Cumhuriyet" in başlangıcıdır. Medyada İran'ın Ortadoğu politikası ele alınırken, genellikle "Birinci Cumhuriyet" in politikası (yanlış olarak) bugün de devam ediyor gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Oysa "rejim ihracı" olarak özetlenebilecek bu politika 1989'dan beri terk edilmiştir. Terk edilen bu politika anlaşılırsa, günümüzdeki İran dış politikasının farklılığı daha iyi ortaya konulabilir.

1979 sonrasında, Şiilerin Ortadoğu ülkelerinde genelde ortalamanın daha altında bir refah düzeyinde yaşamaları ve Sünni iktidarların Şiilere kuşkuyla yaklaşmalarının getirdiği huzursuzluk sonucunda, tüm dünya Şiilerinde İran'a yönelik olarak, Yahudilerin İsrail'e karşı duydukları sempati benzeri bir duygu oluşmuştu. Buna paralel biçimde, Sünni iktidarların Şiileri beşinci kol olarak değerlendirmeleri de perçinlenmişti. İslam Devrimi'nin ardından Irak, Bahreyn ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde İran destekli siyasal Şii gösterileri ve coşkunluğu görülmüştü. İsrail'in varlığı ve Kudüs'ü işgali, Hicaz'ın Vahhabi inancının elinde olması, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi devletlerdeki monarşi rejimi ve Şii azınlıklar (ve hatta çoğunluklar) gibi pek çok konu, İslam devriminin ilk dönemindeki radikal söyleminin hedefi olan Pehlevi rejimine benzer niteliklere sahipti. Bu açıdan bakıldığında İran'ın Ortadoğu'ya yönelik dış politikası, İslam devriminin radikalliğinin mihenk taşı olarak görülmekteydi. İran'ın köktendinci ideolojisinin dış politika üzerindeki etkisi (ideolojinin uygulamadaki yorumlanış biçimi) öncelikle Ortadoğu'da kendini göstermekteydi.

Basra Körfezi İran'ın nüfuz alanı kurmak istediği ve bunun için beş yüz yıldır karşı kıyıdaki devletlerle veya bölge dışı büyük güçlerle mücadele ettiği bir alandır. İran'ın bölgedeki temel amacı olan nüfuz alanı kurabilmek ve başat güç olabilmek için izlediği temel dış politika, "içişlerine müdahale"ydi. Arap devletlerindeki etnik-dinsel

Kapak Konusu

grupları ve siyasal İslamî hareketleri mevcut iktidara karşı kışkırtmak ve desteklemek, bu müdahalenin belirgin unsuruydu. İran'ın izlediği ikinci dış politika ise "egemenlik iddiasında bulunmak"tı. Özellikle adalar konusunda İran'ın yayılmacı bir politika izlediği görülmekteydi.

1989 sonrasındaysa, İran egemenlik iddialarından vazgeçmemekle birlikte, adalar konusunu gündemden düşürmüştür. İdeolojik açıdan yayılmacı politikayı bırakmış ve Filistin-Lübnan sorunu dışındaki İslamcı muhalif örgütlere verdiği desteği azaltmıştır. Bu durum Irak'ın işgali ertesinde de değişmemiştir. Tek farklılık, Iraklı Şiiilerin serbest kalan iradesinin, eşyanın doğası gereği İran'a yönelmesi ve İran'ın da bu imkânı bir araca dönüştürmesidir.

Basra Körfezi bölgesinde İran'ın fiziksel yayılmacı emelleri ve doğrudan eylemleri gözlenirken, diğer Ortadoğu ülkelerine yönelik dış politikasında inkılâbın radikal söyleminin eylemlere oranla daha ağır bastığı gözlenmekteydi. Şüphesiz bunun temel nedeni İran'ın bu bölgeye daha uzak olmasıydı. Bir diğer nedeni ise, kullanabileceği etnik-dinsel ve ideolojik yapının uygun olmasıydı. Dolayısıyla, 1989 sonrasında İran'ın bu bölgede politika değişikliğine gitmesi daha kolay olmaktadır. Bu nedenle, İran'ın bu bölgede ancak sınırlı sayıda ve alanda "dayanak" noktaları vardı. Bunlar İran'ın etkinlik derecesine göre sırasıyla Irak ve Lübnan'daki Şiiiler, Filistinli barış karşıtları, Kuzey Afrika ve Arap Yarımadası'ndaki Sünni köktendinci gruplardır. Bu grupların tavrını belirleyen asıl unsur ise, Tahran'dan aldıkları ilham ve destek değil; kendi iradeleridir.

Sonuç

İster ABD'yle gerginliğin Ahmedinejad'ın yelkenine rüzgâr sağlamasından isterse Reformcu seçmenin bezginliğinden olsun; Muhafazakâr kanadın Haziran seçimini ikinci tura kalmandan kazanma olasılığı yüksektir. Üstelik yaygın iktisadi hoşnutsuzluğun iktidarı yıpratmasına rağmen bu sonuç gerçekleşecek gibi görünmektedir. Peki, Ahmedinejad'ın ikinci dönemde de koltuğunu korumasının, bu yazıda ele aldığımız üç önemli konuda etkisi ne olabilir?

Rejim değişikliği için, sınıfsal değişimin şart olduğu varsayımını kabul etmeye devam edersek;

Ahmedinejad'ın rejimi makyajlamaktan öte bir gücü olmayacaktır.

Nükleer krizde belirleyici olan ABD'nin ve Rusya'nın politikası olacağından, bu konuda İran'ın taviz verip vermeyeceği (uranyum işleme-yi durdurup durdurmayacağı), Ahmedinejad'dan ziyade Medvedev'in inisiyatifinde olacaktır.

Irak, Afganistan, Lübnan, Filistin gibi İran'ın müdahale araçlarının bulunduğu bölgelerde, ABD hegemonyasına İran'ın rıza göstermeme düzeyinde ise Ahmedinejad'ın belirleyiciliği olacaktır. Diğer yandan, bunun sınırlarını belirleyen asıl faktör, İran değil de kullandığı araçlar olduğundan; Ahmedinejad'ın şu ana kadar ki politikasını (ABD'nin lehine veya aleyhine) değiştirmesinde, araçların iradelerinin alacağı yön önemli olacaktır. Bu irade ise, ABD'nin ve İsrail'in politikalarına verilen tepkiyle somutlaştığından, nihayetinde belirleyici faktör gene bu iki devlettir.

Diğer yandan, küçük olasılık olsa da, Musevi, bezgin reformcu seçmeni sandığa götürmeyi başarır ve seçimi kazanırsa; Musevi İran'ının, Ahmedinejad İran'ından farkı ne olabilir? Rejim değişikliği projesi mi, yoksa nükleer krizde tavizkâr bir pozisyon mu? Daha önce de vurguladığımız gibi, her iki alanda da bir farklılık ortaya çıkmayacaktır. Diğer yandan, Ortadoğu'daki İran'ın araçlarının iradelerinin, ABD hegemonyasına rıza gösterme pazarlıklarında daha uzlaşmacı olma ihtimali vardır ve bu durum, Musevi iktidarını, Ahmedinejad'ın iktidarından farklılaştıran biricik unsur olacaktır. Diğer tüm farklılıkların, yöntemsel alan içinde kalması kaçınılmazdır.

Son söz olarak şu söylenebilir: İran son otuz yılda, bu seçimlerden daha önemli cumhurbaşkanlığı seçimleri yaşamıştır. Sadece 1989 öncesinin kaotik ortamındaki seçimler değil, bu tarihten sonraki Rafsancani'nin, Hatemi'nin ve Ahmedinejad'ın ilk dönem seçimleri de günümüzdekinden daha önemli kırılma noktaları sayılabilir. Bu nedenle, 10. cumhurbaşkanlığı seçimlerini, İran'ın gördüğü en önemsiz seçimlerden biri olarak nitelendirmek abartılı olmayacaktır. Üstelik Musevi değil de beklendiği gibi Ahmedinejad tekrar kazanırsa, bu yargı daha da anlamlı olacaktır.■

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

[Ana Sayfa](#) | [Üyelik](#) | [İletişim](#) | [Basın](#) | [Site Haritası](#) | [Bağlantılar](#) |

HAKKIMIZDA

DOSYALAR

- Kerkük
- Birleşik Arap Emirlikleri
- Kuveyt
- Suudi Arabistan
- Lübnan
- Suriye
- Cezayir
- Afganistan
- Katar
- Yemen
- Diğer Dosyalar

ORSAM KONUK

Kazakistan Büyükelçisi ...
Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi, Türkiye-Kazakistan ilişkilerini bölgesel ve bölgesel ...

Irak Büyükelçisi ...
Ankara'daki görev adresine dönerek Irak'a dönüşü hakkında ...

DIŞ POLİTİKA ANALİZLERİ

Obama Yönetimi'nin Afganistan'da Başarı Şansı
ABD, Afganistan'da tam sonuç almada Irak'a yönelmiş, durumun ön gördüğü şekilde gelişmesinden dolayı da başarısızlık olarak nitelendirilebilecek bir sonuçla karşı karşıya kalmıştır. İran'a yapmayı düşündüğü müdahaleyi ise hiç göze alamamıştır. Bozulan dış ve iç dengeler, ekonomik durum ve özellikle

[devamı](#)

ABD'nin Irak'tan Çıkışının Türkiye'ye Etkileri
ABD, Irak'ın güvenliğinin, özellikle de iç güvenliğinin Iraklılar tarafından yapılabilmesini sağlamak amacıyla uzun bir süredir Irak güvenlik güçlerinin teşkilatlanması, eğitimi ve teçhiz edilmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. ABD hâlihazırda iç güvenlik açısından Irak'ı önemli bir kesiminde Irak güvenlik güçlerinin görev...

[devamı](#)

İran'ın Irak-ABD Güvenlik Anlaşmasına Yaklaşımı
2011 yılı sonuna kadar da Irak'tan askerî kuvvetlerinin tam anlamıyla çekileceği, İngiliz askerlerinin de Irak'tan çekilmesi konusunda karar almış ve ...

[devamı](#)

Yeni Bir Ortadoğu Stratejisi
Yeni bir Ortadoğu stratejisi, bu stratejinin ...

YAYINLAR

GAZA

ORSAM RAPORLARI

Ortadoğu'daki Nükleer Çalışmalar; Son yıllarda İran ve Batı arasında nükleer çalışmalar çerçevesinde yaşanan gerilimin, bun Ortadoğu ülkelerinde nükleer enerji

Aden Körfezi'ndeki Deniz Haydutluğu Olayları ve Arka Planı; Somali açıklarında yaşanan deniz haydutluğu olaylarının daha geniş bir perspektiften ele alınması: ...

ORTADOĞU BÜLTENİ

Irak parlamentosu ABD dışındaki ülkelerden yabancı askerlerin yeni yılda da Irak'ta görev yapabilmelerine izin veren önergeyle ilgili olarak dün yapılmış planlanan oylamayı erteledi. Meclisteki belli başlı partiler

DIŞ POLİTİKA ANKETİ

Ortadoğu'daki Nükleer Çalışmalar; Son yıllarda İran ve Batı arasında nükleer çalışmalar çerçevesinde yaşanan gerilimin, bun Ortadoğu ülkelerinde nükleer enerji

ORTADOĞU BÜLTENİ

Irak parlamentosu ABD dışındaki ülkelerden yabancı askerlerin yeni yılda da Irak'ta görev yapabilmelerine izin veren önergeyle ilgili olarak dün yapılmış planlanan oylamayı erteledi. Meclisteki belli başlı partiler

DIŞ POLİTİKA ANKETİ

Ortadoğu'ya Açılan Sayfanız